

fot. Rynek w Orzegowie

03.

Orzegów

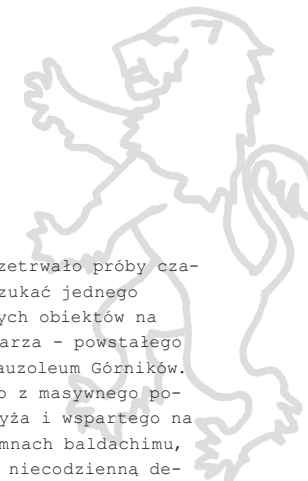
Pierwsza wzmianka historyczna o Orzegowie pochodzi z 1313 roku – niejaki Marcin z Orzegowa występuje w dokumentach jako świadek sprzedaży wsi przez księcia bytomskiego – Siemowita. Orzegów pojawia się także w spisie świętopietrza z 1366 roku. Od tego momentu przechodzi z jednych rąk szlacheckich do drugich, aż w końcu w 1826 roku nabywa ten teren górnośląski przemysłowiec Karol Godula. Jedyną i dominującą gałęzią gospodarki na tym obszarze było wówczas rolnictwo, głównym celem Goduli było natomiast maksymalne uprzemysłowienie tego regionu, poprzez eksploatację bogactw naturalnych.

Po śmierci Goduli w 1848 roku, Orzegów dziedziczył jego jedyna spadkobierczyni Joanna Gryzik, która w roku 1858 wychodzi za mąż za hrabiego Hansa Ulricha Schaffgotscha.

W rodzinie Schaffgotschów Orzegów pozostanie do końca II wojny światowej. Pierwszą kopalnię uruchomioną przez Karola Godulę w jego majątku była kopalnia „Orzegów”, nadana formalnie w 1832 roku. Samodzielność Orzegowa skończyła się w 1951 roku, kiedy został przyłączony do Rudy.

Zakamarki historycznego Orzegowa

1. Stary cmentarz

Orzegowski cmentarz założono w 1894 roku, a w 1914 rozbudowano. Powstał na planie nieregularnego, rozszerzonego od strony zachodniej prostokąta z główną aleją usytuowaną na osi północ-południe. Prostopadle do alei głównej rozchodzą się alejki boczne, dzielące cmentarz na 8 pól. Założenie przestrzenne cmentarza z rozplanowaniem alei

z nich nie przetrwało próby czasu. Warto poszukać jednego z najciekawszych obiektów na terenie cmentarza - powstałego w 1898 roku Mauzoleum Górników. Składa się ono z masywnego postumentu, krzyża i wspartego na smukłych kolumnach baldachimu, który posiada niecodzienną dekorację palmetową. Również inne nagrobki warte są uwagi - zwracając uwagę zdjęcia naniesione na porcelanowe płytki, nagrobki wypisane kursywą neogotycką czy ozdobne krzyże.

2. Ulica Królowej Jadwigi

Po prawej stronie ulicy Królowej Jadwigi pod numerem 4 znajduje się dwupiętrowa kamienica ze skromną, ale bardzo efektowną dekoracją wykonaną w cegle

i podziałem na kwatery i rzędy nie uległo większym zmianom od czasów powstania i rozbudowy nekropolii. Stan techniczny nagrobków jest zróżnicowany, wiele

i ściętym narożnikiem podkreślonym zwieńczeniem w formie łuku dwuramiennego. Warto zwrócić uwagę na zlokalizowane na południowej ścianie wejście do budynku, usytuowane w dostawionym do obiektu ryzalicie. Kontrast prostego, klockowatego ryzalitu i ceglanej fasady daje wyjątkowo interesujący efekt. Przy budynku nr 7 znajduje się wystawiony w 1899 roku krzyż z figurą Matki Boskiej, zamknięta w niszy, stanowiącej podstawę pod krucyfiks. Wielkomijska kamienica pod numerem 13-15 ozdobiona jest dość skromnie. Zachowała się też część

oryginalnej stolarki okiennej - wyjątkowo ładne są okna z górną częścią dzieloną na osiem małych kwaterek.

3. Budynek szkoły

Gmach ten wzniesiono w latach 1908-09. Jego bogato zdobiona fasada zyskała swój dekoracyjny charakter dzięki użyciu różnokolorowej cegły klinkierowej. Należy koniecznie obejrzeć efektowne wejście do obiektu, któremu niecodziennego charakteru dodają znajdujące się ponad drzwiami okrągłe okienka. Trudno też nie zauważyć daty budowy obiektu

tu wkomponowanej w elewację od strony ulicy Warszawskiej.

4. Ulica Warszawska

Naprzeciw szkoły wznosi się kamienica, w której mieszkał Norbert Ernst Dolezich, urodzony w 1906 roku malarz i pisarz, z zawodu nauczyciel przedmiotów artystycznych. Jest on autorem książki „Ich kam aus Orzegow”

(„Pochodzę z Orzegowa”), stanowiącej mistrzowski obraz codziennej rzeczywistości Górnego Śląska w początkach XX wieku. Pod numerem 2 widzimy wysoka kamienicę o nawiązującej do klasycyzmu dekoracji. Warte uwagi są także, znajdujące się po lewej stronie trasy, dwupiętrowe domy mieszkalne. Posiadają one interesująco skonstruowane bryły oraz ładne, kryte dachówką dachy z niewielkimi lukarnami.

5. Kamienica Jana Podeszwy

Kamienica położona przy ul. kard. A. Hłonda pod numerem 42 została wybudowana w 1900 roku dla Jana Podeszwy, wiceburmistrza Orzegowa. Wystrój fasady nawiązuje do historyzmu. Najbardziej charakterystycznym elementem budynku jest ryzalit ujmujący wejście

gruntowny remont, w trakcie którego odnowiono również sąsiadujący z nim budynek przy ulicy Czapli. W ramach istniejącego tutaj Centrum Inicjatyw Społecznych funkcjonuje biblioteka i czytelnia, w budynku od strony ulicy Czapli mieści się natomiast nastrojowa kawiarenka i galeria.

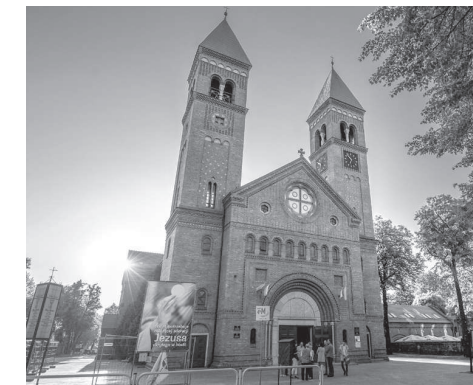
7. Kościół

Kościół pw. św. Michała Archanioła został wzniesiony w latach 1909-1911 według projektu katolickiego architekta Maksymiliana Giemzy. Fundatorami byli Joanna i Hans Ulrich von Schaffgotsch. Zastosowanie uskokowych portali, otworów zamkniętych pełnym łukiem oraz masywu wieżowego pozwala łączyć ten obiekt ze stylem neoromańskim. Bardzo ciekawa jest dekoracja elewacji, wydobyta jedynie poprzez ułożenie cegieł w różnorodne, geometryczne wzory. To rzadka praktyka - nawet proste, ceglane elewacje kościołów powstałych w tamtym czasie są zazwyczaj zdobione poprzez użycie kamiennych detali, szklonych lub profilowanych cegieł czy białonych blend. Warto zajrzeć do

główne, przechodzący w partii dachu w formę schodkowego szczytu. Uwagę przykuwają również okienka w formie okulusów nad oknami ostatniej kondygnacji, zielona stolarka okienna oraz ceramiczne parapety.

6. CIS „Stary Orzegów”

Idziemy ulicą kard. A. Hłonda i kierujemy się na południe. Docieramy do budynku Centrum Inicjatyw Społecznych Miejskiej Biblioteki Publicznej - „Stary Orzegów” usytuowanego pod numerem 29. Obiekt ten wzniesiono ok. 1895 roku w stylu historyzmu - jego prosta ceglana elewację urozmaicają opaski wokół okien oraz gzymsy przeciągnięty między parterem a pierwszym pięciem. W 2014 roku budynek przeszedł

wnętrza, zostało ono ciekawie podzielone na strefy poprzez użycie arkad w miejscu złączenia nawy z transeptem oraz pod chórem. Dekoracje kapiteli kolumn oparte o ornamenty geometryczne i zomorficzne stanowią o nawiązaniach do sztuki romańskiej. Nie sposób nie zauważyć też pięknych witraży wpisanych w zamknięte łukiem pełnym okna. Każdy z nich wypełnia postać świętego z charakterystycznymi dla niego atrybutami. Przy kościele znajduje się powstała w latach 1911-1912 plebania wraz z zabudowaniami towarzyszącymi (dawnym ceglany chlewikiem i tynkowanym domem katechetycznym, wybudowanym w latach 1984-86). Dekoracje budynku plebanii nawiązują do tych zastosowanych w kościele i tak jak tamte wykonane są z ułożonych w geometryczne wzory cegieł.

8. Ratusz orzegowski

Przy ulicy kard. A. Hłonda 27, stoi budynek dawnego ratusza gminnego, z racji późniejszej funkcji nazywany też dawnym szpitalem. Wybudowano go w 1906 roku w stylu neogotyckim z inicjatywy ówczesnego naczelnika gminy Orzegów, Brunona Flacha. Warto dokładnie przyjrzeć się detalom, wśród których uwagę

zwracają piękne drzwi wejściowe w elewacji północno-wschodniej, dekoracyjnie opracowany ganek od strony tylnej oraz szczyty wieńczące frontowe partie budynku. Jeśli tylko jest taka możliwość warto zajrzeć do dobrze zachowanego wnętrza gmachu, w którym wrażenie robią główne schody wraz z balustradą i duże, nawiązujące do secesji drzwi.

9. Hotel Victoria

Obiekt znajdujący się przy ulicy kard. A. Hłonda 24 to jeden z najstarszych budynków w Orzegowie. Jego niezwykła, bogata dekoracja elewacji, z detalami nawiązującymi do różnych epok, trudno jednoznacznie zaklasyfikować stylistycznie. Największą atrakcją obiektu była usytuowa-

na z tyłu sala balowa ze sceną, w której do lat 60-tych toczyło się życie kulturalno-towarzyskie dzielnicy.

10. Ulica Grunwaldzka

Szereg wysokich kamienic robotniczych położonych przy ulicy

Grunwaldzkiej, pozwala wyobrazić sobie, jak zasobna gmina był przedwojenny Orzegów. Niektóre z obiektów posiadają zachowane fragmenty drewnianej konstrukcji, widoczne przy szczytach dachów.

11. Kamienica przy Bytomskiej

Ten smukły narożny budynek został wzniesiony na początku XX wieku w stylu nawiązującym do modernizmu. Warto obejść obiekt i przyjrzeć się detalom oraz urokliwej, zielonej stolarce.

12. Park Młodzieży

Park Młodzieży to licząca ponad 5 hektarów powierzchnia, oddana do użytku w 1964 roku. Park powstał w ramach czynu społecznego na terenie hałdy po funkcjonującej w pobliżu kopalni „Karol”. W jego centrum ulokowano niewielkie oczko wodne z malowniczym mostkiem. Aleje parkowe obsadzone zostały topolami czarnymi, klonami zwyczajnymi, lipami drobnolistnymi, jesionami wyniosłymi oraz robiniami akacjowymi i kasztanowcami zwyczajnymi.

13. Burloch Arena

Zanim rozpoczęto w tym miejscu prace związane z utworzeniem miejsca rekreacji, istniał tu Szyb Wiejski pobliskiej kopalni „Karol” oraz wyrobisko piasku. Z obiektami tymi należy wiązać etymologię nazwy „Burloch”, która wzięła się najpewniej od niemieckich słów bohren - wiercić i das Loch - dziura. W latach 70-tych XX wieku powstały na tym terenie liczne obiekty sportowe. Kompleks ten jest od 2013 roku sukcesywnie modernizowany. W ramach prac powstały m.in. boisko do rugby, profesjonalny tor rolkarski i lodowisko. O wysokiej randze tego miejsca wśród śląskich kompleksów sportowych świadczyć może zainteresowanie obiektem, które wykracza daleko poza granice miasta.

